

SİMGELER, SEMBOLLER VE ANLAM AĞINDA BİR İLETİŞİMSEL DİYALEKTİK OLARAK İNSAN

Cem ÖZKURT

Özet: Bu çalışmada işaretler, semboller ve anlamlar ağında iletişimsel diyalektik olarak insan üzerine tartışmalar yapılacaktır. Mead, Berger, Luckmann, Goffman, Geertz, Garfinkel, Foucault, Baudrillard, Bourdieu, Marcuse gibi önemli isimler üzerinden tartışmalar yapılacaktır. Bu sayede konuya farklı yaklaşımlarla daha geniş bir perspektiften bakmak mümkün olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Gösterge, Sembol, Anlam, İletişimsel Diyalektik.

HUMAN AS A COMMUNICATIVE DIALECTIC IN THE NETWORK OF SIGNS, SYMBOLS AND MEANING

Cem ÖZKURT

Abstract: In this study, discussions on human as communicative dialectic in the network of signs, symbols and meanings will be conducted. Discussions will be conducted on important names such as Mead, Berger, Luckmann, Goffman, Geertz, Garfinkel, Foucault, Baudrillard, Bourdieu, and Marcuse. In this way, it will be possible to view the subject from a wider perspective with different approaches.

Keywords: Sign, Symbol, Meaning, Communicative Dialectic.

SİMGELER, SEMBOLLER VE ANLAM AĞINDA BİR İLETİŞİMSEL DİYALEKTİK OLARAK İNSAN

Cem ÖZKURT

Giriş

Bireylerin toplum içindeki oluşumsal bütünlüklerinin biçimlenme ve inşa süreçlerinin hangi etmenlerce belirlendiği ve benliğin kişisel arka planlarla nasıl kompoze olduğu sorunsalları sosyal teorinin uzun bir dönemden beri cevap aradığı problematikler olarak öne çıkmaktadır. Sosyal teori içinde “toplumsallaşmış insan” nosyonuyla, bireylerin hem zihinsel/düşünsel kapasitelerinin hem de gündelik yaşamdaki pratiklerinin dolaylı bir biçimde üretim ilişkilerinin yapısı ve bu yapı içindeki sınıfsal konumlanmalarla ilintisinde olgunlaştığına vurgu yapan, ilk sistematik kuramsal girişim klasik marksizmden gelmişti. Ancak klasik marksist teori kuramsal açıklamasının herhangi bir yerinde bireylerin içsel süreçlerinin ve algılama kategorilerinin şekil aldığı örtük muhakeme/yorum kapasitelerinin olgunlaşma ve biçimlenme aşamalarına tatmin edici açıklamalar getiremediği gibi, açık bir ihmal de söz konusuydu.

Klasik Marksizmin sosyal teori içinde açıklama getiremediği bu sorunsalları aşmaya yönelik bir girişim, sistematik olmamakla birlikte, G.H. Mead’ın yaklaşımında gözlemlenmektedir. Mead’e göre “diğer insanlar bizi görürken aslında farkında olmadan biz de kendimizi görürüz ve diğer insanlar bize hitap ederken yine biz de kendimize hitap ederiz ve böylece kendimizle ilgili diyalekleri toplarız” (Mead, 2017: 106). Mead, özsel anlamda dile, iç dünyanın anlamlarının dışa vurumu olarak değil, işaretler ve jestler aracılığıyla grup içinde gerçekleşen ortaklık kapsamında bir yaklaşım sergiler (2017, 50). Mead’ın yaklaşımındaki temel sorunsal şöyle ifade edilir: “Birey kendi içinden çıkıp kendisini bir nesne olarak görmeyi nasıl başarabilir” (2017, 167). Mead’ın bu soruya cevabı, bir dizi toplumsal eylem sürecine başvurmamız gerektiğidir.

Mead, bilincin toplumsal teorisini inşa ederken benliğin gelişiminde iki sürecin önemine vurgu yapar: Oyun ve grup içinde oyun aşamaları. Oyun aşamasında çocuk, yaşamına giren unsurların sadece rolünü alır. Tek boyut-

lu bir alımlama zamanla tavırların sadeleşmesiyle ve farkların silinmesiyle sonuçlanır. Grup içinde oyunda ise kişi ortak aktiviteye katılan herkes olur ve ortak aktiviteye katılan diğer herkesin rolünü alır, rol alma davranışı genişler. Böylece “genelleştirilmiş ötekinin” rolünü almış ve tavrını takınmış olur (2017: 29, 30). Genelleştirilmiş ötekinin rolünü almak aynı zamanda toplumsal oluşun dinamiklerini biçimlendiren sosyal simge ve işaretlerin anlam ağını içselleştirmeye yönelik yatkinlikleri geliştirir. Bu yatkinlikler, sosyalizasyon ve yeniden sosyalizasyon süreçlerinde kilit rol oynayarak, toplumsal alanda birikmiş olan sosyal uzlaşmaların değerler, simgeler ve anlamlar düzeyindeki örüntülerinin aktörlerdeki geçişkenliklerine aracılık eder.

Berger ve Luckmann’ın (2008) yaklaşımında ise sosyal olarak inşa edilmiş toplumsal gerçekliğin, simge ve anlam örüntülerinin dil aracılığıyla geçmiş, bugün ve gelecek arasında diyalektik bir mana bütünlüğü oluşturarak tarihselleştirmeye vurgu yapılır. Berger ve Luckmann, tipleştirmenin bir çeşit kategorileşme olduğunu ve yaşadığımız tek tek olayları belli kategoriler biçiminde kodlayarak, tipleştirmelerin ahbablardan çağdaşlara anonimlik kazandığını (2008: 49) ifade eder. Yazarlara göre gündelik yaşamın burada ve şimdi olan unsularından uzaklaştıkça, anonimleşen tipleştirmeler sürekli ardışıklık kazanır (2018: 50). John Berger ise Görme Biçimleri isimli çalışmasında *“bir imgenin yeniden üretilmiş bir görünüm olduğunu ve imgenin ortaya çıktığı yerden ve zamandan kopmuş ve saklanmış bir görünüm ya da görünümler düzeni olduğunu ifade ederek, her imgede bir görme biçimi saklı olduğunu”* (Berger, 2013:10) vurgular.

O halde temel sorunsal, gündelik akış ve pratik düzenlilikler içinde bu “görme biçimleri”nin ya da sosyo/psik ve tarihsel algı kategorilerinin nasıl etkin hale getirildiği ve işlevsel bir kimliğe büründüğüdür. Burada Goffman’a atıfta bulunmakta fayda vardır. Goffman’a göre toplumsal çerçeveler, işaret ettikleri toplumsal bağlamlarda karşılaşılması muhtemel kişi kategorilerini sabitletler. Verili toplumsal bağlamlardaki sosyal ilişki rutinleri, özel dikkat gerektirmeksizin karşımıza çıkan ötekilerle karşılaşma alanları yaratır (Goffman, 2014a: 28). Goffman’a göre bu karşılaşmalarda, ötekileri algılamamızda belirleyiciliği olan başat kavram “toplumsal kimlik” kavramıdır. Goffman’ın değerlendirmesine göre kişinin görünüşünden ve niteliklerinden ne menem bir şey olduğuna dair bir izlenim geliştirir ve geriye dönük bir muhakeme yaparız. Goffman buna, “varsayılan toplumsal kimlik” adını verir. Kişinin gerçekten mensup olduğu kategoriler ve sıfatlar ise onun “fiili toplumsal kimliğini” oluşturur (2014: 28, 29).

Goffman, bu değerlendirme ve muhakeme süreçleri sonucunda, etkileşim düzeni içerisinde bireylerin iyi, kötü, işe yaramaz, tehlikeli, sağlıksız, lekeli, yetersiz gibi sıfatlarla damgalanma süreçlerinin “toplumsal kimlik” kavramıyla ilişkisinde inşa edildiğini vurgular. Goffman’ın “damga idaresi” kav-

ramı ise damganın belirli türden ötekiler için streotipleşmesi ve kategorileştirilmesine (2014: 88) gönderme yapar. Goffman, ötekilerin streotipleştirilmesi ya da profilleştirilmesine örnek olarak Doğulular, müşteriler, motorcular gibi belirli grupları öne çıkarmaktadır. Böylece bireyler, ötekilere ilişkin tutumlarını belirli türden formlar içerisinde tipleştirirler. Goffman'ın etkileşim düzeyine ilişkin teorisi belirli varyasyon, çeşitlilik ve olanaklara da işaret etmektedir. Gündelik hayatın olumsuzluğu, aktörleri toplumsal alanın içinde farklı türden davranış kalıplarına ve kişilik türlerine bürünmeye olanak sağlamaktadır. Goffman (2014b) bu olanakları, dramaturjik kuralların ve eğilimlerin göz önünde bulundurulduğu ve insanların belirli durumlarda izlenimler yaratmaya çalıştıkları performansa dayanan bir sahneye benzetmektedir.

1970'li yıllarda Clifford Geertz'in antropolojik çalışmaları ise toplumsal anlam, sembol ve simge dizgeleriyle biçimlenen insanın, epistemolojik ve bilişsel benliğinin kültür nosyonuyla ilişkisini kanıtlaması bakımından dikkate değerdir. Geertz'e göre kültürel kalıplar, anlamlı simgelerin örgütlü dizgeleridir (Geertz, 2010: 65) ve insan genel anlamıyla sadece kültür yoluyla değil, kültürün çok özel biçimleriyle tamamlanır (2010, 68). Geertz'e göre insan varlığı etkinliklerini "*çizimlere, ayrıntılı tasarımlara, avlanma bilgilerine, ahlak dizgelerine ve estetik yargılarla kodlanmış yönergeler doğrultusunda gerçekleştirir*" (2010, 69). Geertz, antropoloji alanında yapılan çalışmaların, insanın zihinsel niteliklerinin genetik açıdan kültürden önce geldiğini yanlışladığını (2010,104) ifade etmektedir. Geertz'e göre "*düşünme, kavramsallaştırma, formülleştirme, kavrama, anlama ya da buna benzer şeylerin, zihnin içindeki hayalet benzeri oluşumlardan değil, simgesel modelin durum ve süreçlerinin dünyadaki durum ve süreçlerle uyuşmasından*" (2010, 244) oluşmaktadır.

Bireylerin anlama ve yorumsama süreçlerine en anlamlı katkılardan biri de sosyoloji içindeki fenomenolojik düşünme geleneğinde yer alan Schutz ve Laing'den gelmiştir. Sosyoloji içindeki fenomenolojik yaklaşımın özü, toplum ve genel toplumsal yaşantının öznel arası bir fenomen (Layder, 2014: 105) olduğuna yöneliktir. Schutz'un değerlendirmesine göre dil, dış dünyanın etiketmesine ve tipleştirilmesine aracılık eder ve böylece "perspektiflerin karşılıklılığı" yaratılır. Bu karşılıklılık, bireylerin birbirlerinin talep ve ihtiyaçlarının anlaşılmasına yardımcı olur (2014: 105,106). Laing ise bireylerin öznel eylemlerinin, eylemin arkasındaki niyetlerin ve stratejilerin keşfedildiği takdirde anlaşılabilirliğine ifade eder. Şizofreniler üzerine gerçekleştirdiği *Bölünmüş Benlik* isimli çalışmasında, şizofrenilerin öncelikle bir birey olarak ele alınması gerektiğini ve onları değerlendirirken, dostlar, arkadaşlar ve aile düzleminde, bir dizi toplumsal ilişkiler evreniyle analiz etmenin yararlı olacağını (2014: 108,109) ifade eder.

Etnometodolojinin kurumsal temsilcisi Garfinkel'e göre ise gündelik yaşantı, bütün belirsizlik ve kuşku uyandıran yönlerine rağmen, oldukça is-

tikrarlı ve düzenli bir işleyiş sürdürmektedir (2014, 113). Aktörler, gündelik pratiklerin işleyişinde temel ön kabulleri sorgulamamakta ve uyum sağlamaktadır. Örneğin, süper markette bir alıcının sigara pazarlığı yapması ya da bir gencin kendi evinde pansiyoner olarak kalıyormuş gibi davranması¹ anlam kargaşalarına yol açacaktır. Garfinkel'e göre gündelik yaşantıdaki sağduyu bilgisi, aktörlerin yaşamlarını idame ettirebilecek temel anlam ve özsel bilgisel arka planları biçimlendirmektedir.

Bilginin Manipülasyonu ve Tahrif edilmiş Anlamlar

Batı sosyolojisinde anlamın sabitlemesi, kutsallaştırılması ve tektipleştirilmesine ilişkin ilk güçlü itirazlar, 1960'ların sonlarında işlevselciliğin kuramsal ön kabullerindeki tıkanıklıkların ve tutarsızlıkların deneyimlenmesiyle ortaya çıktı. Michel Foucault, bilimsel bilginin ve bilimlerin, bilimsel düşünme geleneği içinde olgunlaşmış söylemlerinin, binlerce yıllık sürekliliklere ait gösteren ifadeler olduğunu ve bu ifadeleri yan yana getiren birlikteliklerin başka türlü birliktelikleri gizleyip gizlemediğini (Foucault, 2014a: 46) sorguladı. Foucault, bu analizlerinden, batı kültürünün epistemesi içinde iki büyük süreksizlik kesiti keşfetmişti. İlki, klasik çağdan 17. yüzyıla kadar olanı, ikinci ise 19. yüzyılda başlayan ve bütün modernliği biçimlendirmiş olan kesitti (Foucault, 2015: 21). Foucault, bu süreksizlikleri, *"akıl gelişme kaydetmiş olmasından değil, şeylerin varoluş tarzının ve onları paylaşırken bilgiye sunan düzenin derinlemesine bozulmuş olmasına"* (2015, 22) bağlamaktaydı.

Modernlikte "düzenin derinlemesine bozulmuş" olması, modernlikle biçimlenen iktidar aklının alametifarikasına gönderme yapar. Foucault, modernlikle birlikte ortaya çıkan iktidar aklının, insanları özneye dönüştüren üç ayrı nesneleşme kipi üzerinde durmuştur (Foucault, 2014b, 58). İlki, hakikat (bilgi) eksenidir. İkincisi, iktidar (devlet) eksenidir, üçüncüsü ise ahlak (cinsellik) eksenidir (2014b, 191). Buradaki iktidar analizinin özgünlüğü, bilgi/zihin üzerinde tahakküm eden iktidarla, beden ve vicdan üzerinde işleyen iktidarın tek elden çıkan ve sistematik olarak işleyen bir iktidar olduğunu gösterebilmesidir. Mannheim'ın katkısı ise her dönemin sosyal/toplumsal etkileşiminin kendine özgü dünya görüşlerini inşa ettiği ve bunların kendilerini ya ideoloji ya da ütopya² olarak dışlaştırdığı görüşüydü. Mannheim, kuramsal

¹ Garfinkel, bu tarz empirik çalışmaları kendi öğrencilerine yaptırmıştır. Bkz. Derek Layder, *Sosyal Teoriye Giriş*, s. 113, 114.

² Mannheim'a göre ideoloji, sistemle uyum halinde olmayan ama potansiyelini gerçekleştiremeyen fikirlerden oluşurken; ütopya, yine sistemle uyumlu olmayan ancak içinden çıktığı sosyal realiteyi değiştirmeye muktedir olan fikirlerdir. Bkz. Şerif Mardin, *İdeoloji*, s. 56, 57.

çıkış noktasını “her türlü düşüncenin sosyal yanlılığının nereden geldiği ve nasıl oluştuğu” (Mardin, 1997: 56,61) biçiminde formüle etmişti. Mannheim’ın bu soruya verdiği cevap, toplumsal yapının oluşumsal unsurlarının fikirleri, düşünceleri ve dünya görüşlerini oluşturduğu ve inşa ettiği biçimindeydi.

Batı toplumlarının II. Dünya Savaşı sonrası süreçte, bilgi teknolojileri ve kitlesel iletişim araçlarının gelişimiyle ortaya çıkan devrimsel dönüşümü bilgi, anlama, değerlendirme ve yorumlama süreçlerinde radikal farklılaşmalar yarattı. Artık sadece toplumsal süreçlerin analizleri ve bilgi/iktidar denkleminin yalın tahlilleri, yeni biçimlenen post endüstriyel kültürün karmaşıklaşan ve çatallanan evrenini anlamlandırmaya olanak vermiyordu. Mevcut dünyadaki İletişim nesnelere, güç ilişkileri ve kültür üzerinde görme biçimleri inşa ederek, bu inşaları bir politik düzen anlayışıyla ilişkilendiriyordu (Maigret, 2016: 19). Bu ilişkilendirme, iletişimin öncelikle teknik bir mesele değil, kültürel ve siyasal bir fenomen olmasıyla doğrudan ilişkiliydi çünkü insan anlamlar, bilinç ve tercihler doğrultusunda evrilen ve gelişen (2016: 20) bir kimlikteydi. Bu kimlik, günümüzde, medyayı toplumsal dünyadaki aracılıklara: aile, cinsiyet kimliği, kentsel ortam ve insan ilişkilerine yönelik kesin bilgi üretimini artırmayı amaç edinen (2016: 27) bir görünüme taşınmıştı.

Endüstri sonrası toplumda “kesin bilgi üretiminin” merkez noktası, küresel medya ve uluslararası düşünce kuruluşlarıdır. Televizyonun ve medyanın epistemik öncülüğü, görüntünün inandırıcılık yoluyla biçimlendirdiği bir teyakkuz durumu yaratır. Fikirler ve temsiller oluşturulurken, sıradan olaylardan/gelgeç karışıklıklardan, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı imal edilerek, bir takım gruplar ötekileştirilir (Bourdieu, 2000: 26). Medya, bir yanlış bilme boyutu yaratır, bu tam olarak bir cahillik boyutu olmasa bile, dünyanın da bilgisini vermeyen bir merak durumudur (Baudrillard, 2013: 26,27). Bourdieu, televizyon gerçekliğine, ivedilikle düşünce arasındaki karşıtlıkla yaklaşmaktadır. İvedilik ve hız içindeyken düşünmek olanaklı değildir. Bourdieu, televizyon kültürünün gölge gerçekliğini ve yanılsatan karakterini ifşa etmek için şu kritik soruyu sormaktadır: “Televizyon, hızlandırılmış hızda düşündükleri varsayılan düşünürlerle söz vermek suretiyle, kendini yalnızca birtakım fast-thinker’lara, gölgelerinden daha hızlı düşünen düşünürlerle mahkum etmiyor mu?” (2000: 33).

Baudrillard ise kitle iletişiminin aldatıcı kimliğini şöyle ifade eder: “Televizyona alınan banda kaydedilen şeyin doğruluğu tam olarak benim orada olmadığımdır. Ancak geçerli olan, orada olmadan orada olma olgusu, başka bir değişle fantezidir” (2013: 26). Bourdieu’ya göre bu aldatıcı fantezi, uydumculuğun ve apolitikleştirilmenin simgesel ifadesidir. Eğer televizyon, kitlelerin zihinlerinde simgesel bir devrim yapma derdinde olsaydı, şüphesiz bunu başarırdı ancak spikerlerden, spor yorumcularına, tartışma programı yönetenlerden, haber sunucularına kadar herkes küçük burjuva ahlakının (90’ların ortalarını-

da Fransa toplumu özelinde) vaizcileridir. (2000: 51,52).

Baudrillard ve Bourdiue'nun televizyon ve görsel medyaya ilişkin kuramsal analizlerini, Habermas'ın "yaşantı dünyasının kolonileşmesi" yaklaşımıyla birlikte ele aldığımızda, kuramsal açıdan yeni bir uzam yakalama şansımız olabilir. Habermas'ın iletişimsel eylem kuramında yaşantı dünyası, farklı rasyonalite veya muhakeme türlerinin biçimlendiği ve geçerlilik iddialarının içinde yer aldığı genel zemindir (2014: 256,257). Yaşantı dünyası, "toplumsal yaşamın farklı yanlarını iletişimsel eylem aracılığıyla bir araya getirmeyi gerektiren parçaları birleştirme çalışmasını temsil eder" (2014: 258). Habermas'a göre güç ve para, geçerlilik iddialarıyla ilgili kararlar verebilme konusunda standart çözümler sağlamaktadır (2014: 260). Para ve güç, yönetici mekanizmalarla iç içe geçerek, sistemi hukuk yoluyla yaşantı dünyasından bağımsızlaştırır (2014: 261). Sistem, yaşantı dünyasından ayrıştıktan sonra yeniden içine girer ve işleyişine müdahale eder. Habermas buna "yaşantı dünyasının kolonileşmesi" adını verir (2014: 262). Böylece "yaşantı dünyası" para, güç ve prestij aracılığıyla sabote edilir ve tahakküm altına alınır.

Bourdiue ve Baudrillard'ın analizlerini göz önünde bulundurduğumuzda, yaşantı dünyasının kolonileştirilme sürecinde küresel medyanın üstlendiği işlev pekiştirici ve güçlendirici etkisini öne çıkarmaktadır. Sıradan olan şeyler, ustalıklı illüzyonlarla büyüteç altına alınmakta ve hayati önemdeki olup bitmeler küçümsenerek göz ardı edilmektedir. Küresel düzeyde para, prestij ve güç, görsel medya aracılığıyla görünür kılınmakta ve sembolik iktidarın işlevsel unsurları devreye sokularak, ulusların benlikleri aşındırılmaktadır.

Sonuç Yerine: Anlamın Eğretiliği ve Benlik Krizi

Marcuse, (2015) 1960'ların ortalarında Batı kapitalizminin işleyiş biçiminin toplumsal görünümünü "akıl dışılığıın akılsal karakteri" olarak tanımlamış, hesaplanabilirlik ve denetim üzerine kurulu modern toplumun özgünlük idealinden uzaklaşarak, tek boyutlu bir insan modeli inşa ettiğini ilan etmişti. Calinescu'nun modern kameralistlere (aydın despotlar) atıfla ifade ettiği "gelecek mükemmel olacak ama henüz değil" (Calinescu, 2013:75) mottosu, modernlik ve onun aktörleri için gerçekleştirilemeyen bir ideal olarak kaldı. Batı toplumu, 1980'lerde daha büyük bir krize girdi ve simüle edilmiş bir kültürün yanılsamalarıyla gerçek olmayan gerçeğin hiper gerçeklik formlarıyla sunulduğu (Baudrillard, 2014) bir illizyon kültürüne doğru evrildi. Tüketim ve harcama kapasitesi, yeni bir uygarlık kriteri olarak belirdi ve finansal kapitalizminin gelişmesi iktidar kaynaklarının kişisel boyutlarının ortadan kalkmasına neden oldu. (Gaulejac, 2013:39).

Sanayi kapitalizmiyle (refah devleti) birikmiş yurttaşlık kazanımları kü-

resel ölçüde gerilediği gibi Hard ve Negri'nin (2012) kavramsallaştırmasıyla "imparatorluk" merkezsiz bir iktidarla uzamları kat ederek, küresel bir tahakküm tesis etti. Joseph Schumpeter'in modernlik için kullandığı "yaratıcı yıkım" tabiri, ileri modernlikte yıkıcı etkilerini daha belirgin bir biçimde gösterdi. Günümüz dünyası, risklere karşı toplumsal sigortaların ortadan kalktığı ve risklerle mücadelenin bireyselleştiği (Bauman, 2000: 57) bir görünüm aldı. Anlamaların karmaşıklaştığı, değerlerin dönüştüğü, melez karakterli bir toplumsal yapılaşma, gündelik yaşamı ve sıradan olup bitmelerdeki pratikleri yerinden çıkarttı ve dönüştürdü.

Kişisel dünyalardaki kayıtsızlık hissi, Simmel (2009)'in modernliğin başlarında kaleme aldığı "Metropol ve Zihinsel Yaşam" makalesinde, modernliğe göndermeyle betimlediği anlamsızlık, nevroz ve iç bunaltı durumları, ileri moderniteye maruz kalan bireylerde benzer türden tepkileri yaratsa da, içerik olarak birbirinden ayrılmaktadır. Simmel'in anlatısı, boşluğun ve saydamlığın tasvirinden ziyade, modern birikmenin, yoğunlaşmanın ve maddi karmaşanın biçimlendirdiği bir şaşkınlık ve kararsızlık halidir. İleri modernlikteki anlamsızlık hissi ise büyük bir boşluğun, çaresizliğin ve prekaryanın ruh halini resmetmektedir. Küresel düzeyde, zamansal ve mekânsal mesafelerin teknoloji aracılığıyla ortadan kalkması, insanlık durumunu homojenleştirmekten çok kutuplaştırmaktadır (Bauman, 2006: 26). Günümüz dünyasında 358 küresel milyarderin serveti, 2.3 milyar insanın maddi birikimine denk gelmektedir (Bauman, 2011: 109).

Tam istihdamdan uzaklaşma, geçicilik ve güvencesizlik, zihinleri ve karakterleri parçalamakta istikrarlı konumlardan, akışkan kimliklere sürüklenmektedir. Karakterin doğasındaki uzun vadeli, karşılıklı bağlılık ve bir amaç uğruna bugünü erteleme (Sennett, 2016: 10) talepleri, geç modernlikte beklentilere cevap verememektedir. Esnek davranışlar, melez karakterler ve değişken benlikler, "uzun vade yoksunluğu" nun pratik ve gündelik yaşantıdaki yansımalarıdır. Gelişmiş ekonomilerde ekonomik iyileşme artık işsizliğin sona ermesinin işareti olarak görülmemektedir. Bireyler, kişisel risk kültürüne doğru sürüklenmekte ve yeteri kadar risk almayanlar suçlanmaktadır (Beck, 2011). Tüketim kültürü, yeterli oranda kredibilitesi olmayanları tecrit etmekte, bireysel/kamusal katılım olanakları sınırlamakta ve insanlık, daha önce deneyimlenmemiş bir anlam göreceliliğine doğru sürüklenmektedir.

Kaynakça

- Baudrillard, J. (2013). *Tüketim Kültürü*, Çev. Hazal Deliceçaylı ve Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2014). *Simülakrlar ve Simülasyon*, Çev. Oğuz Adanır, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

- Bauman, Z. (2000). *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, Çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2006). *Küreselleşme*, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2011). *Bireyselleşmiş Toplum*, Çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beck, U. (2014). *Risk Toplumu*, Çev. Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Berger, J. (2013). *Görme Biçimleri*, Çev. Yurdanur Salman, İstanbul: Metis Yayınları.
- Berger, L. Peter ve Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası*, Çev. Vefa Saygın Ögütte, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Bourdieu, P. (2000). *Televizyon Üzerine*, Çev. Turhan Ilgaz, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Callinescu, M. (2008). *Modernliğin Beş Yüzü*, Çev. Sabri Gürses, İstanbul: Küre Yayınları.
- Foucault, M. (2014a). *Bilginin Arkeolojisi*, Çev. Veli Urhan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2015). *Kelimeler ve Şeyler*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2014b). *Özne ve İktidar*, Çev. Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gaulejac, De. V. (2013). *İşletme Hastalığına Tutulmuş Toplum*, Çev. Özge Erbek, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Geertz, C. (2010). *Kültürlerin Yorumlanması*, Çev. Hakan Gür, Ankara: Dost Kitabevi.
- Goffman, E. (2014a). *Damga*, Çev. Ş. Geniş, L. Ünsaldı ve S.N. Ağırnaslı, Ankara: Heretik Yayınları.
- Goffman, E. (2014b). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, Çev. Barış Cezar, İstanbul: Metis Yayınları.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2012). *İmparatorluk*, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Layder, D. (2014). *Sosyal Teoriye Giriş*, Çev. Ümit Tatlıcan, İstanbul: Küre Yayınları.
- Maigret, E. (2016). *Medya ve İletişim Sosyolojisi*, Çev. Halime Yücel, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marcuse, H. (2015). *Tek Boyutlu İnsan*, Çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınları.
- Mardin, Ş. (1997). *İdeoloji*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mead, G.H. (2017). *Zihin, Benlik ve Toplum*, Çev. Yeşim Erdem, Ankara: Heretik Yayınları.
- Sennett, R. (2016). *Karakter Aşınması*, Çev. Barış Yıldırım, Ayrıntı Yayınları.
- Simmel, G. (2009). *"Metropol ve Zihinsel Hayat"*, Der. Müge Gürsoy Sökmen, Bireysellik ve Kültür içinde, Çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, s. 317-329.